

Títol:
**ESTUDI DESCRIPTIU DELS
ESTILS DE COMPORTAMENT
DELS INFANTS DAVANT DEL
CONFLICTE. AVALUACIÓ
DIAGNÒSTICA I ORIENTA
CIONES PER A L'ACCIÓ
PEDAGÒGICA**

- **Investigadora:** M. Carme Boqué i Torremorell
  - **Tipus de treball:** Tesina (Treball d'investigació)
  - **Grup de Recerca:** Pedagogia Social
Subgrup: Mediació i Intervenció Socioeducativa
  - **Investigador principal:** Dr. Joan Josep Sarrado i Soldevila
-

Introducció

El passat 25 de febrer del 2000 vam defensar, a la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació Blanquerna (URL), el treball d'investigació realitzat dins el programa de doctorat corresponent al bienni 1997-1999 i dirigit pel Dr. Joan Josep Sarrado i Soldevila. Es tracta d'un treball que s'emmarca en l'àmbit d'investigació del grup de recerca en Pedagogia Social i, més concretament, del subgrup de Mediació i Intervenció Socioeducativa, atès que

busca obrir un espai per a l'aplicació de la mediació a l'etapa primària de l'escolaritat obligatòria.

Partim del convenciment, fonamentat en una llarga tradició docent, que no ignorar els conflictes sinó aprofitar-los com a moments educatius² permet enfortir la interrelació entre els diferents membres que conformen la comunitat educativa. Les experiències nord-americanes³, que al llarg de més d'una dècada han mostrat resultats positius en la implementació de diversos programes d'aproximació no violenta als conflictes, animen a aprofundir en aquesta línia alhora que exigeixen, de part nostra, el coneixement i l'anàlisi de la pròpia realitat. Ha estat, doncs, l'objectiu de l'estudi intentar conèixer els diferents estils de comportament dels infants davant dels conflictes, per tal d'establir un punt de partida que contribueixi a estructurar una acció pedagògica sustentada, en aquest cas, no en dades estadístiques sobre absentisme, drogoaddicció, expulsions, intervencions policiaques, conductes disruptives, asocials o incidents, en general; sinó en dades basades en les habilitats i mancances que els mateixos nens i nenes, situats ara al centre de l'acció educativa, posen de manifest. Ha de quedar clar que l'estudi tracta únicament d'aquells conflictes que els infants poden afrontar per ells mateixos,

2 Per a Girard i Kock (1997: 242), els moments educatius són "aquellas situaciones en las que un educador transforma un evento no planificado (y a veces uno difícil) en el aula u otro ámbito escolar, en una oportunidad de aprendizaje. Los conflictos en las aulas y las escuelas presentan muchos momentos educativos."

3 Conflict Resolution Education network (CREnet) és l'organització que agrupa entitats i programes de mediació, de prevenció de la violència, de resolució de conflictes i d'educació per a la pau als EUA. La seva pàgina electrònica és: <http://www.nidr.org>.

4 És John Burton qui ha establert la diferència entre disputa i conflicte, "a clear distinction is made between, on the one hand, disputes which are a feature of normal and frequently collaborative and creative relationships, endemic in all social relationships, and an integral part of competitive systems; and, on the other, conflicts which are deeply rooted in human needs, and which frequently require major environmental and policy restructuring for their resolution" (Burton, 1990: 78).

petites disputes que acaben en baralla. No fa referència a situacions de violència física o psíquica degudes a una problemàtica social o familiar àmplia i que, en conseqüència, escapen al control de les nenes i dels nens.

Objectius

L'objectiu general que suara hem indicat es desglossa en set subobjectius que han actuat de veritable motor de la recerca i que hem formulat de la manera següent:

- a. Elaborar un procediment d'estudi dels conflictes infantils.
- b. Detectar conflictes propis dels infants i descriure'ls.
- c. Traçar un mapa dels estils de comportament dels infants davant del conflicte.
- d. Comprendre i explicar com interpreten els propis infants les situacions de conflicte en les quals participen.
- e. Identificar necessitats educatives relacionades amb la resolució de conflictes interpersonals.
- f. Orientar l'acció educativa basant-se en l'anàlisi de la informació obtinguda.
- g. Generar línies de recerca susceptibles de guiar futures investigacions.

Creiem oportú remarcar que l'absència de treballs d'investigació similars en l'àmbit educatiu català, la inexistència d'instruments de mesura, així com l'elecció d'una mostra no aleatòria casual, juntament amb la manca de triangulació de les dades per part

d'experts, fan que qualifiquem el present treball d'exploratori.

Revisió teòrica

L'estudi que ha precedit al treball de camp s'ha estructurat al voltant de tres eixos que avancen progressivament des d'una òptica més general fins a una visió més particularitzada adreçada a acotar la investigació: 1) l'estudi del conflicte, 2) el conflicte en l'àmbit escolar i 3) els estils de comportament davant del conflicte.

L'estudi del conflicte⁵ permet, inicialment, d'emmarcar els estils de comportament en l'interès per la incidència dels conflictes en les organitzacions. Tradicionalment es considerava el conflicte com quelcom disruptiu que incidia en detriment d'un bon funcionament. Mary Parker Follet, cap al 1940, fou la primera a remarcar que el conflicte podia ser utilitzat de forma beneficiosa per a l'organització (Scimecca, 1991). L'estudi de les relacions humanes i estils engloba, doncs, un cos teòric ubicat en la perspectiva tradicional de la comprensió del conflicte (en relació amb les teories contemporànies de tall cognitiu i interaccional). El concepte d'estil prové dels estudis de Blake i Mouton (1964) i Hall (1969) que realitzaren una classificació basant-se en dos components interdependents del comportament humà: l'assertivitat i la cooperació.

D'entre els diferents autors que han elaborat una teoria pròpia, resulta

5 Entenem per conflicte "the interaction of interdependent people who perceive incompatible goals and interference from each other in achieving these goals" (Hocker i Wilmot, 1985, cit. a Folger, Poole i Stutman, 1997: 4).

especialment rellevant el Nested Model desenvolupat per Dugan (1996). L'autora considera que és possible connectar els conflictes viscuts per l'individu amb el seu entorn i treballar en la construcció de "minimodels" de com podria ser un món millor.

No obstant això, són John Paul Lederach (1985, 1996, 1998) i Ramon Alzate (1998) els autors que han aportat el marc teòric proper a la investigació realitzada. El primer, Lederach, analitza el conflicte a partir d'una estructura triàdica: la persona, el procés i el problema; el segon presenta un model cognitiu de resolució de conflictes que considera que "el comportamiento que se adopta en una situación de conflicto es fruto de un proceso en el que el análisis de la situación, y la evaluación de nuestras propias habilidades y expectativas, se ve influenciado por condicionantes socioculturales y psicológicos" (Alzate, 1998: 261), obrint un marge per a l'acció educativa.

Quan el conflicte és vist com una realitat emergent i mal-leable, guanya un component transformador que, superant les premisses ideològiques individualistes arrelades en les societats occidentals, proporciona oportunitats per al creixement de les persones en dues direccions principals: revalorització i reconeixement d'un mateix i de l'alteritat. Podem, per tant, determinar que hi ha una dimensió pedagògica en la forma d'afrontar els propis conflictes; és per aquesta raó que ens interessarà l'estudi d'aquest fenomen en l'àmbit escolar. Segons Bruner (1997: 137),

"necesitamos una idea más segura de qué enseñar, a quién y cómo desarrollar la enseñanza de tal manera que haga a los seres humanos más efectivos, menos alienados y mejores." I afirma el mateix autor (1997: 100) "consecuentemente concibo las escuelas y los centros preescolares como si sirvieran a una función renovadora dentro de nuestras sociedades en cambio. Esto implica construir culturas escolares que operen como comunidades mutuas de aprendices implicados conjuntamente en la resolución de problemas y contribuyendo todos al proceso de educarse unos a otros."

Per tal de situar l'estudi del conflicte a l'escola, cal tenir en compte els referents legals⁶ que regulen l'activitat i la convivència al centre. Malgrat tot, és cada comunitat educativa la que, a la pràctica, ha de definir les seves pròpies necessitats fomentant la participació i responsabilització de famílies, docents, alumnat, personal de suport i de serveis i membres de l'administració. En aquest sentit, serà convenient que es desenvolupi una concepció dels centres "como organizaciones subjetivamente elaboradas, como sistemas de significados compartidos, socialmente contruidos que se desarrollan y sostienen a través de procesos simbólicos, resultando «corpus culturales», dado que se trata de realidades que se consolidan a medida que maduran y perfeccionan modos comunes de interpretar y comprender la propia experiencia organizativa, de tal suerte que resulta imprescindible que cada profesional participante se torne hacedor de la organización" (Sa-

6 Llei d'ordenació general del sistema educatiu (BOE,04-10-1990); Decret 75/92 (DOGC, 25-09-1992); Decret 95/92 (DOGC, 13-05-1992), modificat pel Decret 223/92 (DOGC, 25-09-1992); i el Decret 226/97 de 17 d'octubre sobre Drets i deures dels alumnes dels centres de nivell no universitari de Catalunya.

rrado, 1998: 512). També resulta imprescindible adonar-se que els conflictes, malgrat haver-se originat a l'exterior, sempre traspassen les portes de l'escola i, finalment, aquesta és com un mostrari de les interaccions que es produeixen en l'entorn social més ampli. L'estudi teòric emplaçat a l'escola es completa amb un recorregut pel currículum ocult i pels eixos transversals, tenint presents els principis educatius recollits en l'anomenat Informe Delors⁷, les característiques evolutives dels infants reflectides en el model de Selman i Demorest (1984), i els orígens, la història, els models educatius i les línies de recerca relacionades amb els programes escolars de resposta no violenta als conflictes.

La investigació sobre els estils de comportament davant del conflicte ha estat prolífica, sent el model bidimensional de Ruble i Thomas (1976) el més emprat. Els autors defineixen cinc estils —competitiu, col·laborador, compromís, elusiu i acomodatiu— en relació amb dos eixos: assertivitat (preocupació per un mateix) i cooperació (preocupació per l'altre). Els instruments emprats, normalment qüestionaris, han intentat definir els estils com a trets de la personalitat sense èxit. Actualment es considera que l'estil és una orientació de la persona cap al conflicte i es completa el model de Ruble i Thomas amb quatre dimensions addicionals (Sillars et al., 1982): grau d'informació facilitada (obertura i clima de la comunicació), enfortiment (grau de poder aparellat a cada estil), activitat (nivell d'implicació) i flexibilitat (grau de posicionament). William Kreidler

(1997) afegeix una sisena via quan es tracta d'infants: recórrer a l'autoritat, és a dir, buscar una persona amb autoritat perquè decideixi com resoldre la disputa.

Metodologia

La seqüència metodològica emprada ha estat la següent:

**ESTUDI DESCRIPTIU
INVESTIGACIÓ AVALUATIVA
AVALUACIÓ DIAGNÒSTICA
AVALUACIÓ EXTRÍNSECA
DIAGNÒSTIC DE NECESSITATS ORIENTACIÓ QUALITATIVA**

Es tracta, per tant, d'una investigació eminentment descriptiva "propia de las primeras etapas en el desarrollo de una investigación" (Bisquerra, 1989:123), en la qual no es manipulen variables. Entre les diferents tipologies d'estudis que mereixen el qualificatiu de descriptius, ocupa un lloc destacat la investigació avaluativa que Cronbach (1996: 101) defineix com "the collection and use of information to make decisions about an educational program" i que, en ocasions, s'aplica a l'anàlisi de la situació d'entrada dels subjectes a l'inici del programa (avaluació diagnòstica). Amb la idea que la funció més important de l'avaluació no és demostrar sinó millorar, s'han elaborat models d'investigació avaluativa alternatius als models tradicionals demostratius, usualment orientats als objectius i de disseny experimental. En el model CIPP (Context, Input, Process, Product) desenvolupat per Stufflebeam (1996) l'avaluació contextual cerca de-

7 Delors, J. (1996). Educació: Hi ha un tresor amagat a dins. Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya.

tectar necessitats, identificar oportunitats per afrontar-les i jutjar si els objectius marcats són els adients amb vista a orientar la decisió sobre la introducció, o no, de canvis en el sistema. Les dades s'obtenen a partir d'una fitxa de treball estructurada com un qüestionari obert que evita pautar i categoritzar la informació a priori. S'atorga primacia als subjectes i a les seves necessitats, motiu pel qual parlarem d'avaluació extrínseca. L'orientació qualitativa de la investigació permet fer una lectura a la in-

versa de la seqüència metodològica, ja que partir d'una perspectiva humanística de la realitat social mena a atorgar primacia al punt de vista dels destinataris de l'avaluació efectuada.

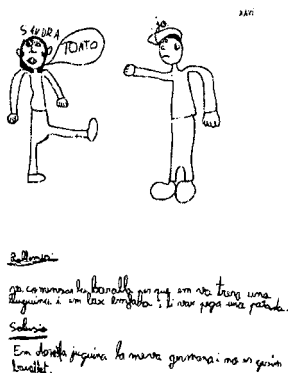
La mostra, de tipus no probabilístic casual, ha estat formada per l'alumnat de segon i tercer cicle de l'etapa primària obligatòria de dos centres públics, catalans, urbans i de doble línia. Els centres s'han seleccionat partint d'un sol, però important, tret diferencial: mentre que un centre és un CEIP

Fig. 1: Mostra

Centre	CEIP								CAEP					TOTAL CEIP	TOTAL CAEP	TOTAL MOSTRA*
	Grup	3A	3B	4A	4B	5A	5B	6ª	6B	3C	3D	4C	5C			
Nenes	6	10	9	9	12	10	9	6	5	5	5	5	7	71	27	98
Nens	11	14	13	16	6	10	13	16	7	5	8	9	7	99	36	135
Total	17	24	22	25	18	20	22	22	12	10	13	14	14	170	63	233

*Exclosos: 8 (3,3%), 7 del CEIP i un del CAEP

Fig. 2: Exemple de Fitxa

El procediment de recollida de dades va iniciar-se amb l'elaboració d'una fitxa que constava de tres parts. La primera recollia la representació gràfica d'una baralla en la qual l'autor/a del treball havia pres part; la segona consistia en una breu narració escrita d'allò que havia succeït; i finalment, es demanava a cadascú que imaginés una alternativa a la baralla i que l'expliqués per escrit. Amb la realització prèvia d'un estudi pilot:⁸ vam constatar que l'esmentada fitxa era ben compresa pels nens i nenes i que, efectivament, permetia obtenir dades sobre els estils de comportament davant del conflicte. Un cop recollida la informació corresponent als dos centres vam complementar-la mitjançant una entrevista informal amb les professores d'anglès, que foren les encarregades de dur a terme la fitxa a les respectives escoles.

- 8 Quan els subjectes i les seves necessitats prenen un lloc rellevant en el procés "se habla de evaluación extrínseca la cual entronca con la evaluación cualitativa cuando se toma a los participantes en el programa como elementos fundamentales del proceso evaluativo. [...] El análisis de necesidades educativas puede constituir un tipo de investigación educativa. Una necesidad consiste en una discrepancia entre la situación actual y la que se considera como deseable. El análisis de las necesidades proporciona una base para el desarrollo o modificación de programas." (Bisquerra, 1996: 143-144).
- 9 Els centres d'atenció educativa preferent (CAEP) són aquells centres docents públics o privats, sostinguts amb fons públics, que imparteixen els ensenyaments d'educació infantil, primària i secundària obligatòria a alumnes que tenen especials dificultats per assolir els objectius generals de l'educació bàsica a causa de

(Centre d'Educació Infantil i Primària) ordinari, l'altre és un CAEP (Centre d'Atenció Educativa Preferent)⁹.

El procediment d'anàlisi de dades es va estructurar en quatre grans unitats: la persona, el procés, el problema i l'estil de comportament, les quals, al seu torn, es van detallar en quatre nivells: tipus de centre, gènere, edat i grup-classe.

Fig.3: La Persona

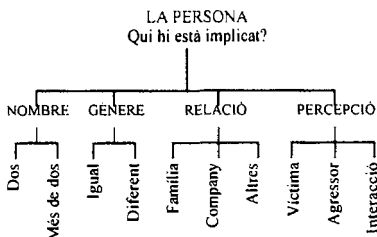

Fig.4: El Procés

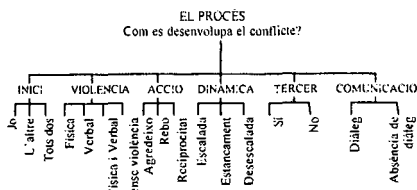

Fig.5: El Problema

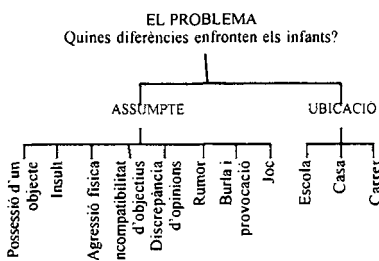
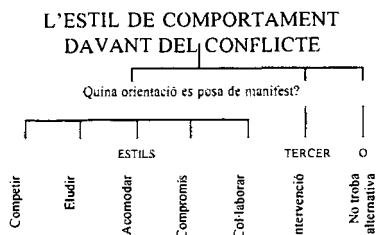

Fig.6: L'estil de comportament davant del conflicte

Els resultats globals, pel que fa a la persona, indiquen una clara tendència a barallar-se per parelles compostes per infants del mateix gènere. Més del 50% de les baralles es produeixen entre alumnes del mateix grup-classe, tot i que un remarcable 30% succeeixen entre membres de la pròpia família: germans i cosins. El 65% dels infants que han pres part en l'estudi perceben la baralla com un procés interactiu, n'hi ha

un 27% que narren l'encontre en termes d'allò que li han fet i un altre 7% expliquen unidireccionalment allò que han fet.

Quant al procés, hem constatat que un 75% dels components de la mostra estudiada atribueixen l'origen de la baralla a l'altre, només el 9% accepta haver començat i el 16% considera que ambdós han propiciat l'inici de l'enfrontament. L'ús de la violència fi-

les seves condicions socials i culturals, situats en entorns socials i econòmics desfavorits, i que siguin qualificats com a tal d'acord amb el que preveu l'Ordre de 4 d'octubre de 1996 (DOGC núm. 2264).

10 L'estudi pilot va publicar-se el juny del 1999: Boqué, M. C. (1999). "Conflictes d'infants". Guix. Elements d'Acció Educativa, 255, pàg. 49-55.

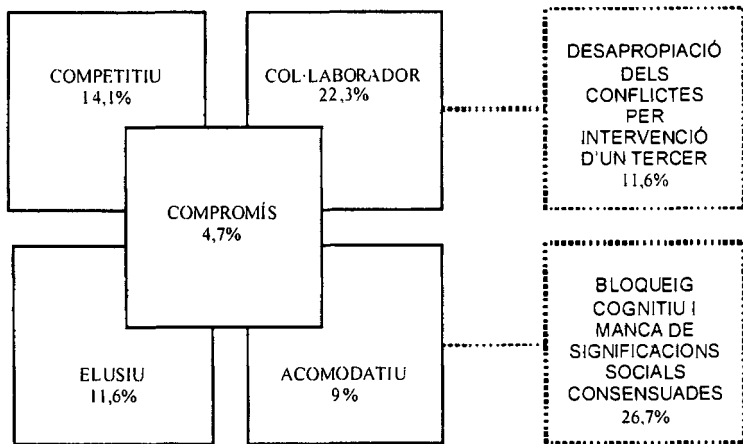
sica és present en més de la meitat de les baralles, seguida per la combinació de violència física i verbal, un 19% dels casos. Les agressions verbals suposen al voltant d'un 7% i, únicament en un 12% de les ocasions no es palesa cap tipus de violència. En relació amb la dinàmica del conflicte, s'observa com en un 32% dels casos els dibuixos són estàtics i no permeten captar el moment en què s'ha plasmat la baralla. Quant a l'acció que realitza el protagonista, hi predomina la reciprocitat, seguida de l'agressió i només un 8% de l'alumnat es plasma a si mateix en el moment de rebre. La intervenció de tercers, contràriament al que la nostra percepció com a docent ens feia presuposar, es limita al 10% de les ocasions. El fet que en un 74% dels casos no es reflecteixi cap traça de diàleg permet diverses interpretacions, una de les quals seria la immediatesa de la resposta.

En relació amb el problema, s'adverteix que un 24% dels conflictes s'originen quan una part agradeix l'altra sense motiu aparent; la lluita per la possessió d'un objecte, sovint la pilota, ocasiona un 21% de les baralles; i els

insults en causen aproximadament un 14%; un percentatge similar és degut a la percepció d'incompatibilitat d'objectius. Altres motius de conflicte són: rumors (8%), burla i provocació (6%), discrepància d'opinions (6%); o bé la baralla apareix formant part integrant del joc (4%).

El mapa d'estils de comportament dels infants davant del conflicte, vinculat a les dades de la present recerca, queda configurat tal com es reflecteix a la Fig. 7. Fruit de la nostra investigació, prenen relleu dues vies força freqüents d'afrontar els conflictes: la incapacitat manifesta de proposar alternatives per desapropiació del conflicte i la percepció d'inevitabilitat per bloqueig cognitiu i manca de significacions socials consensuades. Els resultats obtinguts obren, al nostre entendre, un espai per a una intervenció educativa humanitzadora. No es tracta d'actuar únicament en benefici de la dimensió organitzativa del centre; la millora institucional és una fita vàlida quan es pensa en aplicar un programa, però la veritable finalitat no és d'altra que formar persones. Aquest serà l'objectiu primordial. Conceptes clau en el treball educatiu que aprofiti les situacions de conflicte i pro-

Fig. 7: Mapa dels estils de comportament dels infants davant del conflicte (circumscribit a la recerca)

mogui la no-violència seran, doncs, la participació, la justícia, la construcció, l'elecció, la flexibilitat, la responsabilitat, el diàleg i el reconeixement.

Cap de les conclusions que es desprenen de la recerca realitzada té la pretensió d'abastar més enllà dels nens i nenes que han participat en l'estudi. No obstant això, pensem que s'han identificat diversos aspectes que poden considerar-se potencialment significatius a l'hora d'investigar sobre els conflictes dels infants en l'àmbit educatiu.

Sintèticament, les conclusions principals a les quals mena l'estudi serien:

1. El clima del centre i l'autonomia de l'alumnat es mostren igualment rellevants quan es tracta de possibilitar una educació integral aprofitant els processos conflictius.
2. Cal partir dels trets d'identitat de cada centre i comunitat educativa.
3. S'ha de tenir present el gran nombre de conflictes infantils que escapen a la mirada de l'adult.

4. Serà imprescindible crear l'entorn adient en què nenes i nens se sentin acollits i puguin parlar dels conflictes que veritablement els preocupen.

5. La manera d'elaborar i afrontar un conflicte pot contribuir a una educació no sexista ni discriminatòria.

6. Sembla justificada, vistos els resultats, una acció pedagògica encaminada a educar les capacitats de liderar els propis processos conflictius.

7. El rol de les famílies en l'educació dels infants seria un element a potenciar i a tenir en compte pel que fa a l'elaboració interpersonal dels conflictes i a la construcció de significacions socials consensuades.

D'aquí es desprenen algunes orientacions per a l'acció educativa que, de manera resumida, presentem a continuació:

1. Promoure la comunicació, el treball cooperatiu, el reconeixement de l'alteritat i la inclusió de tots els membres del grup classe.
2. Afavorir la interacció entre sexes a

partir de la presa de consciència dels rols i estereotips socialment transmesos.

3. Trencar la percepció jo/tu en la vivència del conflicte, construir un "nosaltres" basant-nos en l'exploració conjunta d'alternatives, l'escolta activa, la interpel·lació envers un mateix, i el diàleg.

4. Fomentar l'acceptació de punts de vista diferents, reformular situacions, legitimar vivències, identificar patrons culturals, analitzar els actes comunicatius, explorar les relacions interpersonals i participar en la construcció de les normes de convivència.

5. Partir de les pròpies vivències, construir un teixit social inclusiu, obert i acollidor que possibiliti escoltar i ser escoltat originant un treball significatiu i funcional, que no transmissor, de valors, actituds i normes.

6. Explorar el currículum ocult replantejant les relacions entre els diferents agents de la comunitat educativa i diferenciar "intervenir" de "participar", atès que en el primer cas es desaprofita l'ocasió per generar aprenentatge.

7. Consensuar actuacions clares davant dels conflictes, buscar canals d'expressió als valors, actituds i normes positius, i plasmar i fer explícites les vivències pacífiques.

Els límits del treball, que suposem clarificador pel que fa als estils de comportament dels infants davant del conflicte, fan referència al que se circumscriu, únicament, als dos centres estudiats. A més, l'avaluació diagnòstica que proposem hauria de ser complementada, en alguns casos, amb eines que preveguessin situacions més vincula-

des a la psicologia i a la psicopatologia del desenvolupament. D'altra banda, la fitxa realitzada pels alumnes i el model teòric cognitiu han mostrat limitacions a l'hora d'estudiar els elements emotius, dialògics i la dinàmica del procés conflictiu.

Un dels objectius marcats a l'inici del treball feia referència explícita al fet d'oferir una visió prospectiva susceptible d'orientar futures recerques en aquest camp. En aquest sentit, considerem que les aportacions de la present investigació en cadascuna de les unitats d'anàlisi: la persona, el problema, el procés i els ECDC dels infants, així com amb relació als quatre nivells de comparació: tipus de centre, edat, sexe i grup-classe, enceten múltiples vies de recerca. Atenent a l'opció metodològica de cada investigador, es plantegen diverses línies a seguir:

1. Establir relacions entre les variables identificades.

2. Aprofundir en la línia de Piaget, Kohlberg, i d'altres autors, des de la perspectiva dels conflictes.

3. Elaborar instruments adients per a l'avaluació d'actituds, valors i normes que apareixen en situacions conflictives. Fer extensiva l'avaluació diagnòstica a diferents nivells i etapes educatives, tenint present a més de l'avaluació inicial, la formativa i la sumativa per tal d'establir amb precisió els efectes de l'aplicació de programes educatius, de prevenció o d'intervenció en els processos conflictius.

4. Des d'enfocaments metodològics clarament qualitius, un estudi de caràcter hermenèutic procuraria, al nostre entendre, una aproximació a l'elaboració interpersonal dels conflictes.

5. Atès que la construcció i tipologia dels conflictes és pròpia de cada centre i entorn, un estudi de tipus etnogràfic permetria evidenciar la transmissió de patrons culturals que es posen de manifest a l'hora de fer front als conflictes.

6. També creiem que la fitxa i la pauta proposades poden ser útils per engrescar el professorat a encetar un procés investigador des del propi centre i amb els propis alumnes, un procés d'investigació-acció orientat a la presa de decisions. La innovació, en el camp educatiu, precisa de tots els educadors.

7. Una de les dificultats d'educar en actituds, valors i normes consisteix a defugir la seva transmissió. Cal, encara, trobar metodologies didàctiques que afavoreixin l'adquisició, la construcció i la transformació dels continguts actitudinals de forma significativa i funcional.

I ja per acabar, ens agradaria anunciar que el futur més immediat de la nostra tasca investigadora ens mou a interessar-nos per l'estudi de la Mediació, entesa com a aprenentatge transferible de comunicació i reconeixement i, per tant, susceptible de dotar de sentit i de significació les relacions interpersonals.

Referències

Alzate y Sáez de Heredia, R. (1998). *Análisis y resolución de conflictos. Una perspectiva psicológica*. Bilbao: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco.

Bisquerra, R. (1989). *Métodos de investigación educativa. Guía práctica*. Barcelona: CEAC.

Blake, R. R. i Mouton, J. S. (1964). *The managerial grid*. Houston: Gulf Publishing.

Burton, R. (1990). *Conflict: Resolution and Prevention*. New York: St. Martin's Press, Inc.

Bruner, J. (1997). *La educación, puerta de la cultura*. Madrid: Visor.

Cronbach, L. J. (1996). "Course improvement through evaluation." A G. F. Madaus; M. Scriven i D. L. Stufflebeam, *Evaluation models* (p.101-115). Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing.

Dugan, M. A. (1996). "A nested theory of conflict". *A leadership Journal: Women in Leadership-Sharing the Vision*, 1, 9-19.

Folger, J. P. ; Poole, M. S. i Stutman, R. K. (1997). *Working through conflict. Strategies, relationships, groups, and organizations*. New York: Longman.

Girard, K. i Koch, S. J. (1997). *Resolución de conflictos en las escuelas. Manual para educadores*. Buenos Aires: Granica.

Hall, J. (1969). *Conflict management survey: A survey on one's characteristic reaction to and handling of conflicts between himself and others*. Monroe, TX: Teleometrics International.

Kreidler, W. J. (1997). *Conflict resolution in the middle school*. Cambridge, MA: Educators for Social Responsibility.

Lederach, J. P. (1985). *La regulación del conflicto social: un enfoque práctico*. EEUU: Comité Central Menonita.

Lederach, J. P. (1996). "Mediación." (Doc. Núm. 8). Gernika: Centro de Investigación por la Paz Gernika Gogoratuz.

Lederach, J. P. (1998). *Construyendo la paz. Reconciliación sostenible en sociedades divididas*. Gernika: Gernika Gogoratuz.

Ruble, T. L. i Thomas, K. W. (1976). "Support for a two bidimensional model of conflict behavior." *Organizational behavior and human performance*, 16, 143-155.

Sarrado, J. J. (1998). "Organización funcional de equipamientos y de equipos interprofesionales dedicados a la intervención socioeducativa con población en situación de severo riesgo socioperosnal". A E. González (Coord.), *Menores en desamparo y conflicto social*. (p. 483-530). Madrid: CCS.

Scimecca, J. A. (1991). "Conflict Resolution in the United States: The Emergence of a Profession?". A K. Avruch et al. (Eds.), *Conflict Resolution: Cross-cultural Perspectives* (p.19-39). Westport, CT: Greenwood Press.

Selman, R. i Demorest, A. (1984). "Observing troubled children's interpersonal negotiation strategies: Implications

of and for a developmental model." *Child Development*, 55, 288-304.

Sillars, A. L. et al. (1982). "Coding verbal conflict tactics: Nonverbal and perceptual correlates of the 'avoidance-distributive-integrative' distinction." *Human Communication Research*, 9, 201-226.

Stufflebeam, D. L. (1996). "The CIPP model for program evaluation." A G. F. Madaus; M. Scriven i D. L. Stufflebeam, *Evaluation models* (p.117-141). Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing.